

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Гессе Герман. Гра в бісер. Харків : Фоліо, 2001.
2. Дегтярьова І.О. Стилістичний потенціал української постмодерністської прози : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 280 с.
3. Ермоленко С.Я. Мовно-естетичні знаки в історії літературної мови. *Мовознавство*. 2007. № 4-5. С. 11.
4. Кондратенко Н.В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу: монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 328 с.
5. Кононенко В.І. Текст і образ : монографія. Київ – Івано-Франківськ : ПНУ, 2014. 192 с.
6. Кононенко І.В. Гра звуків і слів у поетичній творчості Тараса Шевченка. *Етнос і культура*. 2013–2014. № 10-11. С. 52–60.
7. Космеда Т.А. Мовна гра у системі лінгвістичних термінів. *Культура слова*. 2011. Вип. 74. С. 137–141.
8. Михалёв А.Б. Теория фоносемантического поля : дис. на соиск. степени доктора филол. наук : 10.02.19. Пятигорск, 1995. 294 с.
9. Шацкая М.Ф. Взаимодействие лексической и синтаксической семантики в русском художественном тексте: межуровневые контакты и механизмы аномальных трансформаций при порождении языковой игры : монография. Волгоград : Изд-во ВГПУ «Перемена», 2010. 199 с.
10. Stoff A. Aluzija literacka jako podstawa nowego utworu. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia polska XVII. Nauki humanistyczno-spolesne. Zeszyt 109*. Torun : UMK, 1979. S. 99–12.

**СЛОВНИКИ:**

Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства / ред. І.К. Білодід. Київ, 1994. 670 с.

УДК 81'276

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.11-1.11>

**ЛІНГВОЦИНІЗМИ В ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ:  
ЕКОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ**

**LINGUISTIC CYBERBULLYING IN INTERNET DISCOURSE:  
THE ECOLINGUISTIC ASPECT**

**Тараненко К.В.,**

*orcid.org/0000-0001-6518-0426*

*кандидат філологічних наук, доцент,*

*доцент кафедри гуманітарної, психологічної підготовки*

*та митної ідентифікації культурних цінностей*

*Університету митної справи та фінансів*

Стаття присвячена дослідженню проблеми лінгвоцинізмів у сучасній Інтернет-комунікації. Лінгвоцинізми визначаються як слова, мовні звороти та висловлювання, в яких відбивається цинізм індивідуального й групового мислення (світогляду). У межах Інтернет-дискурсу до одиниць вираження цинізму також належать зображення, що демонструють принизливе, зверхнє, глузливе ставлення до того, що складає принаймні якусь загальноприйнятну цінність. Доведено, що залежно від мети та жанру Інтернет-комунікації Інтернет-дискурс може об'єднувати різні типи дискурсу: політичний, педагогічний, науковий, рекламний тощо.

Виявлено, що цинізм в Інтернет-дискурсі може виражатися безпосередньо – через лексичне значення слова чи висловлення, або опосередковано – через контекст, мікроконтекст чи натяк на етично невідповідну ситуацію. Значна кількість слів української мови з нейтральним значенням в Інтернет-дискурсі набуває принизливо-глузливої семантики, що в межах еколінгвістики тлумачиться як вияв цинізму в мові.

Здійснено аналіз функціонування лінгвоцинізмів, що ґрунтуються на дискримінації за статтю, віком, етнічним чи національним походженням, релігійними переконаннями в межах мікроконтексту. З позицій еколінгвістики лінгвоцинізми є надзвичайно небезпечним явищем сучасної комунікації, оскільки зазіхає не лише на культуру мови, а й на свідомість Інтернет-користувачів. Увагу автора зосереджено на тому, як повсюдне вживання лінгвоцинізмів у мережі Інтернет нівелює норми літературної мови, етико-естетичні принципи українського суспільства та впливає на трансформацію мовної особистості.

Дослідження проводилося в аспекті еколінгвістики на стикові багатьох гуманітарних наук. Перспектива подальших досліджень – це детальний аналіз контекстної взаємодії всіх мовних одиниць, які створюють ситуації вираження цинізму в мові.

**Ключові слова:** лінгвоцинізм, Інтернет-дискурс, еколінгвістика, віртуальна комунікація, семантика.

The article is devoted to the research of the problem of linguocinisms in modern Internet communication. Linguistic cynicism is defined as words, linguistic reversals and utterances that reflect the cynicism of individual and group thinking (outlook). Within the Internet discourse, units of expression of cynicism also include images that show humiliating, superficial, mocking attitude towards what constitutes at least some generally accepted value. It has been proven that, depending on the purpose and genre of Internet communication, Internet discourse can combine different types of discourse: political, pedagogical, scientific, advertising, etc.

It has been found that cynicism in Internet discourse can be expressed directly – through the lexical meaning of a word or expression, or indirectly – through context, micro-context, or a hint of an ethically inappropriate situation. A considerable number of words of neutral language in the Internet discourse acquire humiliating-mocking semantics, which in the context of ecological studies is interpreted as a manifestation of cynicism in language.

The analysis of the functioning of linguocinisms based on discrimination based on gender, age, ethnic or national origin, religious beliefs within the micro context. From the point of view of ecolinguistics, linguistics is an extremely dangerous phenomenon of modern communication, since it affects not only the culture of the language, but also the consciousness of Internet users. The author's attention is focused on how the widespread use of linguistic cyberbullying on the Internet nullifies the norms of literary language, ethical and aesthetic principles of Ukrainian society and influences the transformation of linguistic personality.

The study was conducted in the aspect of ecolinguistics at the junction of many humanities. The prospect of further research is a detailed analysis of the contextual interaction of all linguistic units that create situations of expression of cynicism in language.

**Key words:** linguocynicism, Internet discourse, ecolinguistics, virtual communication, semantics.

**Постановка проблеми.** Мережа Інтернет – важлива частина міжособистісної інтеракції сучасного суспільства, що породила нове комунікативне середовище. Поява Інтернету здійснила революційний вплив на мову, оскільки сьогодні вже є підстави говорити про чітке оформлення третьої форми мовлення – проміжної між усним та писемним мовленням, де стираються межі не лише літературної норми, а й етико-естетичних принципів та суспільних засад. Учені зауважують, що відбувається трансформація мовної особистості й організація нових принципів мережевого спілкування, коли Інтернет перетворився на потужний засіб спілкування, що нівелює часові, просторові, гендерні, соціальні й інші обмеження і стає невід'ємною частиною еволюції цивілізації. У зв'язку зі стрімким розвитком Інтернет-комунікації актуальним у системі гуманітарних знань стає виділення та вивчення особливостей Інтернет-дискурсу та його впливу на процес міжособистісної взаємодії та екології мови.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Особливий різновид мови – мова віртуальної комунікації – почав привертати увагу науковців ще наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Вагомим підґрунтям для вивчення Інтернет-дискурсу з позицій еколінгвістики стали праці, спрямовані на всебічне вивчення мовних явищ та соціального контексту (Н. Арутюнова, Н. Гладуш, О. Кубрякова, В. Левицький, Г. Почепцов, С. Ульман) та проблеми нормативності мовленнєвого етикету у віртуальному спілкуванні (Р. Газізов). Дослідження Інтернет-комунікації здійснювалися в лінгвокультурологічному та когнітивно-прагматичному аспектах (Л. Компанцева, Л. Овсієнко), із урахуванням гендерних особливостей (О. Горошко), а також вивчення специфіки лексичного розмаїття вірту-

ального спілкування (Н. Гудзь). Досліджуються лінгвокультурологічні (О. Лутовинова) та гендерні особливості (А. Гайфулліна, О. Горошко, Л. Компанцева) Інтернет-дискурсу, його жанрові формати (О. Распопина, Л. Самойленко, О. Землякова, С. Заборовська, С. Матвеева, С. Данилюк, О. Галічкіна) та мовне оформлення (Н. Ахренова, А. Аврамова).

**Постановка завдання.** Дослідники, які опікуються мовними проблемами Інтернет-дискурсу, а також аналізують сучасну екологічну ситуацію в мові, виділяють такі негативні тенденції інтренет-спілкування: жаргонізація, примітивізація, десемантизація, мовна агресія, часте вживання лінгвоцинізмів, стилістичне зниження і загальна деформація комунікативної сфери міжособистісного інтернет-спілкування [3, с. 58]. Учені постійно наголошують на тому, що сучасна мова є мовою ворожнечі, ненависті, насилля і дегуманізації. Ціннісні зміни в суспільстві спричиняють трансформацію семантики слів, що пов'язана зі зміною їхніх валентних зв'язків і можливістю вживання в різних контекстах. Велика кількість слів української мови з нейтральним значенням набуває принизливо-глузливої семантики, що в межах еколінгвістики отримало назву «лінгвоцинізм». Лінгвоцинізм є достатньо небезпечним явищем для сучасного суспільства, оскільки не лише загрожує мові та екологічності комунікації, а й безпосередньо впливає на свідомість людини. Метою пропонованої розвідки є розширення поняття лінгвоцинізму, висвітлення природи, причин та наслідків цього явища в межах Інтернет-дискурсу зокрема та екології мови загалом.

**Виклад основного матеріалу.** Поняття дискурсу є одним із ключових для сучасної лінгвіс-

тичної науки. У мовознавстві ХХІ ст. найбільш вживаними є чотири значення терміна «дискурс»: 1) текст, висловлювання, занурені в конкретну соціокультурну ситуацію; 2) комунікативна ситуація, що інтегрує текст з іншими його складовими частинами, «ситуація висловлювання», під якою поряд із текстом розуміється суб'єкт висловлювання; 3) тлумачення, що витікає з положення французької семіотичної традиції про тотожність дискурсу з мовленням, переважно усним; 4) тип дискурсивної практики [7, с. 36].

Одним із різновидів дискурсу є Інтернет-дискурс, який характеризується семантичною і прагматичною зв'язністю, наділений комунікативною ініціативою адресанта і здатністю адресата реагувати на висловлення, які скеровують і врегульовують здійснюваний ними добір адекватної для конкретної ситуації комунікативної стратегії і тактики.

Інтернет-дискурс є різновидом комп'ютерної комунікації, що розглядається як засіб реалізації віртуальної комунікації [5]. Інтернет-дискурсу як виду комунікації притаманні риси, що вирізняють його з-поміж усіх інших видів дискурсу. До таких конститутивних ознак слідом за О. Галичкіною відносимо: 1) електронний сигнал як канал спілкування; 2) віртуальність; 3) дистантність, тобто віддаленість у просторі і в часі; 4) опосередкованість технічними засобами; 5) високий ступінь проникності, оскільки слухачем, співучасником або учасником Інтернет-дискурсу може стати будь-яка людина; 6) наявність гіпертексту; 7) креолізованість, тобто присутність у текстах буквених, образно-зорових та образно-слухових компонентів (картинки, аудіо- та відеовставки); 8) переважно статусну рівноправність учасників; 9) передачу емоцій, міміки, почуттів за допомогою «смайликів»; 10) комбінацію різних типів дискурсу; 11) специфічну етику [2, с. 50].

Інтернет – це синтез ідей віртуальності, гіпертексту й медійних засобів [4, с. 16]. Серед жанрів Інтернет-дискурсу виділяють:

- 1) форуми;
- 2) комп'ютерні конференції (прямий ефір у мережі Instagram, Skype-дзвінок, стрімвідео в YouTube тощо);
- 3) Інтернет-новини;
- 4) блоги;
- 5) Інтернет-щоденники (дописи у соціальних мережах);
- 6) листування у приватних повідомленнях (текстові та з можливістю записати аудіо- чи відеоповідомлення).

Залежно від мети та жанру інтернет-спілкування інтернет-дискурс може об'єднувати різні

типи дискурсу: політичний, педагогічний, науковий, рекламний тощо. Відсутність будь-яких етичних обмежень у межах Інтернет-спілкування спричиняє повсюдне вираження цинізму в мовленні Інтернет-користувачів.

Поняття цинізму в мовленні виникло від загальної тенденції вульгаризації мовлення, під якою розуміємо захоплення мовців уживанням нелітературної лексики (просторіччя, сленгу, жаргону, аргю, обценної лексики, вульгаризмів тощо). Під вульгаризацією мовлення розуміємо вживання таких слів та виразів, які в цілому роблять мовлення грубим, неприємним для сприйняття, брудні з погляду лінгвістичної екології. За словами О. Тараненка, мовний портрет сучасника характеризується такими ознаками: 1) масове насичення тексту зниженими та субстандартними одиницями як вияв мовної розкутості й бравати; 2) стилістика пародіювання, іронічного висміювання того, про що досі прийнято було говорити якщо не в шанобливому, то принаймні у стилістично нейтральному тоні [11, с. 37]. Як зазначає у своїй монографії Л. Брусенська, проникнення жаргонізмів до сфери публічної комунікації та медіа-простору веде до деградації та ущербності, оскільки більшість жаргонних одиниць передають цинічний погляд на світ [1, с. 117]. Цинізм – це відверто зневажливе, зухвале ставлення до загальноприйнятих норм моралі, етики, до чого-небудь, що користується загальним визнанням, повагою [9, с. 215]. Вульгаризми та обсенізми, які є порушенням не лише етико-мовленнєвої норми, а й екологічності комунікації загалом, у відповідному контексті стають лінгвоцинізмами.

Термін «лінгвоцинізм» був запропонований А. Сковородніковим ще у 1992 р. і незабаром був підхоплений багатьма лінгвістами. Спочатку під лінгвоцинізмами мали на увазі слова і вирази, що відображали психологію технократизму та негуманістичності соціального мислення, наприклад: *відвоювати у природи, людиноодиниця, рабсила* тощо. Однак трохи пізніше автор уточнив цей термін. Тепер під лінгвоцинізмами розуміються «слова, мовні звороти та висловлювання, в яких відбивається цинізм індивідуального й групового мислення (світогляду) [8, с. 51]». Сам А. Сковородніков визначає цинізм як особливе ставлення до оточення і життя взагалі, ставлення, що свідомо чи ні демонструє відсутність орієнтації на норми моральності, а часто і навмисне їх порушення [8, с. 52]. У Словнику-довіднику лінгвоєкологічних термінів та понять К.О. Сущенко лінгвоцинізм визначається як слово, яке відо-

бражає негуманістичність соціального мислення і викликає негативну етичну реакцію [10, с. 100]. Лінгвоцинізми представляють негативно марковану аксіологічну складову частину масової культури і розуміються як слова, мовні звороти та висловлювання, в яких знаходиться відображення демонстративно-зневажливе ставлення до чого-небудь. Ці одиниці мовної системи виражають принизливе, зверхнє, глузливе ставлення до того, що складає принаймні якусь загальноприйнятну цінність (загальнолюдську, національну, корпоративну, особистісну).

Лінгвоцинізми є своєрідними показниками нових ціннісних орієнтирів, що суперечать традиційним. Найбільш насиченим лінгвоцинізмами видається жанр інтернет-новин, де повідомляється про аварії, порушення, злочини чи катастрофи із неприхованою іронією, цинізмом. Наприклад: *Під Дніпром чоловік припаркувався в озері* (Інформатор, 17.07.2019). В Інтернет-новинах цинізм виражається у глузливому смакуванні непристойностей, ігровий подачі трагічних відомостей, наприклад: *Автобус з дітьми впау у річку. Діти сміялися захлинаючись* (Із соцмережі Facebook). Популярним нині є докладний опис технологій скоєння вбивств та суїцидів, деталей терактів, катастроф, стихійних лих, аварій. Замість нейтрального подання фактів – блюзнірство у визначеннях, описах, оцінках: *Набір холостяка: хлопець намагався вкрати пиво та котячий корм* (Інформатор, 19.08.2019); штучне нагнітання страху або нездорової цікавості: *25 серпня в Дніпрі багато жителів вийшли на вулицю після святкування. Така ситуація стала сприятливою для грабіжників, і вони не втрачали можливості знайти чергову жертву.* (Інформатор, 25.08.2019); насадження знижених форм мови: *У Дніпрі підстрелили замначальника райвідділу поліції* (Інформатор, 25.08.2019). Заголовки публікацій насичені лінгвоцинізмами різних рівнів: *Додзвонився. З Леніна створюють дзвони* (Офіційний сайт газети «Сьогодні»); *Студентка кулінарного технікуму приготувала рагу з голови матері* (Офіційний сайт газети «Московський комсомолец»); *День незалежності України: надування щік як сублимація відсутності волі. У нікчемності особлива гордість* (РІА «Новости»).

Порушують екологію мови та етичні норми суспільства рекламні оголошення в Інтернеті, що ґрунтуються на аналогії із соціально неприйнятними явищами: наркоманією, жорстокістю. Жаргонний фразеологізм *підсів на колеса* (призвичаївся вживати наркотичні речовини в таблет-

ках) виробники електроприладів трансформували в рекламний слоган *підсядь на електроколеса безкоштовно*. Рядок із популярної пісні *колір настрою синій* інтернет-жартівники переробили на *колір настрою червоний*, підкріпивши зображенням дівчини з розбитим носом та кровотечею.

Лінгвоцинізми виникають та закріплюються за певними явищами сучасного суспільства. Однією з найпоказовіших тенденцій вияву цинізму в Інтернет-дискурсах є опис ставлення суспільства до жінки. На офіційній сторінці АТБ-маркет у соціальній мережі Facebook було опубліковано оголошення разом із зображенням відра: *З Міжнародним днем фемінізму! Свято святом, а прибирання за розкладом* (Рис. 1).

ATB-Маркет  
37 mins · €

З Міжнародним днем фемінізму!  
А вже з 31.05 Відро з мірною шкалою, 10 л. лише 34,90 грн.  
<http://www.atbmarket.com/hot/akcii/7day/#18568,4>  
#АТБ #маркет

**СВЯТО СВЯТОМ,**

**34<sup>90</sup> грн**

**а прибирання за розкладом!**

Рис. 1. Рекламне оголошення із лінгвоцинізмом

Гендерні стереотипи розподілу «чоловічих» та «жіночих» обов'язків представлені в Інтернет-оголошенні: *Будь мужиком! Подаруй їй пилосос*. Анекдотичні відносини між зятем та тещею в оголошенні туристичної компанії виражають приховану агресію та культивують прояви насильства: *Закопай тещу в пісок за 449 у.о. Турція. Єгипет. Тайланд*. А популярні найменування жінок у соціальній мережі Instagram *сильна та незалежна* або *щаслива дружина та мати* вже давно не вживаються як позитивно марковані, а набули статусу лінгвоцинізмів. За цими виразами міцно закріпилися лексичні значення «самотня» та «заздрісна» відповідно, що породжують такі асоціації: *сильна та незалежна* – «феміністка», «одиначка», «самотня», «нешасна», «розлучена», «кар'єристка» тощо; *щаслива дружина та мати* – «заздрість»,

«повчання», «критика», «обмеженість», «утриманка», «гнівна коментаторка», «порадниця» тощо. Отже, українське суспільство почало втрачати такі ціннісні орієнтири, як материнство або незалежність жінки, адже подані означення сприймаються лише як образи.

Цинізм виявляється не лише в дискримінації жінки у суспільстві – Інтернет-користувачі активно зловживають і національною тематикою, закріплюючи за певною нацією вигідний рекламодавцеві образ, наприклад, зображення ортодоксального іудея зі слоганом: *Такі да! АЛЛО обмін – це вигідно. Приніс старий – отримав кошерна знижку на новий. А прислів'я не хлібом єдиним живе людина*, що вчить споживати не лише матеріальне, а й наповнюватися духовно, було використане для реклами мобільних телефонів із зображенням чоловіка з оселедцем та слоганом: *Не салом єдиним*.

Цинічними можуть бути не лише слова, словосполучення чи речення, а цілий мікроконтекст, що містить у собі опис ситуації, що виходить за межі етико-естетичної норми. Непрямої реалізації цинізму в мові може сприяти прийом натяку на етично табуовану ситуацію, наприклад, оголошення розпродажу «Чорна п'ятниця» із зображенням темношкірої людини (мережа магазинів

техніки «Ельдорадо»). Або висміювання бідності: *Чорний гумор як їжа, не до усіх доходить*. Для вираження цинізму в мові на перше місце виходить значення контексту (фізичного, соціального, історичного тощо), яке є набагато ширшим від власне мовного середовища.

**Висновки.** Дослідження виявив цинізму в межах Інтернет-дискурсу з позицій еколінгвістики на стикові багатьох гуманітарних наук покликане звернути увагу на надзвичайно небезпечне явище сучасної комунікації, що зазіхає не лише на культуру мови, а й на свідомість Інтернет-користувачів. Відсутність будь-яких етичних обмежень у межах Інтернет-спілкування спричиняє повсюдне вираження цинізму в мовленні Інтернет-користувачів. Цинізм в Інтернет-дискурсі може виражатися безпосередньо – через лексичне значення слова чи висловлення, або опосередковано – через контекст, мікроконтекст чи натяк на етично невідповідну ситуацію. Більшість лінгвоцинізмів в Інтернет-дискурсі ґрунтується на дискримінації за статтю, віком, етнічним чи національним походженням, релігійними переконаннями в межах мікроконтексту. Перспективою подальших досліджень є детальний аналіз контекстної взаємодії всіх мовних одиниць, які створюють ситуації вираження цинізму в мові.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брусенская Л.А., Куликова Э.Г. Экологическая лингвистика. Москва : Наука. 2016. 184 с.
2. Галичкина Е.Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русских языках (на материале жанра компьютерных конференций) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Астрахань, 2001. 212 с.
3. Голуб Н. Риторика у вищій школі. Черкаси : Брама–Україна, 2008. 400 с.
4. Гриценко Л.М. Особенности виртуального дискурса. *Молодой ученый*. 2011. № 6. С. 17–20.
5. Иванов Л.Ю. Язык интернета: заметки лингвиста. URL : <http://www.twirpx.com/file/751186> (дата звернення: 27.08.2019).
6. Овсієнко Л.О. Комунікативно-прагматична організація німецькомовного Інтернет-дискурсу. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 9. С. 186–189.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2010. 844 с.
8. Сковородников А.П. К определению термина «лингвоцинизмы». *Мир русского слова*. 2014. № 3. С. 49–54.
9. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка. 1970–1980. URL : <http://sum.in.ua/s/cynizm> (дата звернення: 15.02.2019).
10. Сущенко Е.А. Словарь-справочник лингвоэкологических терминов и понятий. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/suschenko-e-a-slovar-spravochnik-lingvoekologicheskikh-terminov-i-ponyatiy-pod-red-dokt-ped-i-filos-nauk-professora-l-g-tatarnikovoy-spb-id> (дата звернення: 17.08.2019).
11. Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстантизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.). *Мовознавство*. 2002. № 4-5. С. 34–39.